

STUDII

Poate fi norma supletivă încălcată prin contract?

DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBjur.70\(2025\).1.165-197](https://doi.org/10.24193/SUBBjur.70(2025).1.165-197)
Data publicării online: 20 aug. 2025

Tudor DANCIU*

Rezumat: Norma supletivă este înțeleasă adesea ca o normă ce poate fi încălcată în mod valabil de către subiecții de drept când aleg să își manifeste voința contrar celor stabilite în normă. În acest context, ne întrebăm care este valoarea unei norme ce poate fi eludată. Merită o astfel de regulă calificativul de normă juridică? Abundența normelor supletive în dreptul privat ne sugerează că acestea au forță juridică și deci sunt obligatorii. Pornind de la semnificațiile atribuite normei supletive, în prezentul studiu ne-am propus să identificăm argumentele care confirmă obligativitatea acestor norme. Deși incidența normelor supletive este posibilă și în cazul actelor unilaterale, în demersul nostru am înțeles să ne limităm doar la relația dintre norma supletivă și contract.

Cuvinte cheie: normă juridică, normă supletivă, validitatea normei juridice, forța obligatorie a contractului, conținut contractual, libertate, sancțiune, ficțiune juridică.

* Absolvent de Master, specializarea Instituții de Drept Privat, Facultatea de Drept din cadrul Universității Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, e-mail: tudor.danciu@law.ubbcluj.ro; identificator ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-8036-1929>.

Le contrat peut-il violer la règle supplétive?

Résumé: La règle supplétive est fréquemment comprise comme une norme qui peut être valablement violée par les sujets de droit lorsqu'ils choisissent d'exprimer leur volonté contraire à celle établie dans la norme. Dans ce contexte, nous nous demandons quelle est la valeur d'une règle qui peut être ignorée. Mérite-t-elle la qualification de norme juridique? L'abondance de normes supplétives en droit privé suggère qu'elles ont force juridique et sont donc contraignantes. À partir des significations attribuées à la norme supplémentaire, dans la présente étude nous avons cherché à identifier les arguments qui confirment le caractère obligatoire de la norme supplétive. Bien que l'incidence de normes supplémentaires est également possible dans le cas d'actes unilatéraux, dans notre approche, nous avons entendu nous limiter uniquement à la relation entre la norme supplétive et contrat.

Mots-clés: norme juridique, règle supplétive, validité de la norme juridique, force obligatoire du contrat, contenu contractuel, liberté, sanction, fiction juridique.

Can contracts violate default rules?

Abstract: Default rules are often understood as norms that can be lawfully violated by contractual parties when they choose to manifest their will contrary to those established in the norm. In this context, we ask ourselves what is the value of a rule that can be circumvented. Can we qualify such rules as legal norms? The abundance of default rules in private law suggests that they have legal force and therefore are mandatory. Beginning with the meanings attributed to the default norms, through this study we aimed to identify the arguments that confirm the mandatory nature of these rules. Although the incidence of default is also possible in the case of unilateral acts, we limited our approach only to the relationship between these norms and contracts.

Key words: legal norm, default rule, validity of legal norms, binding force of contract, content of the contract, freedom, sanction, legal fiction.

Cuprins

I. Introducere	167
A. I. Semnificația normei supletive	168
1. A. Norma juridică- caracteristici definitorii	168
B. Definirea conceptului de normă supletivă	170
II. Recunoaște ordinea juridică forța normei supletive și a contractului?	174
A. Regula supletivă în ordinea normativă juridică.....	174
1. Perspectiva kelsiană asupra validității normelor juridice	175
2. Validitatea normei supletive în ordinea normativă descrisă de Kelsen	178
B. Raportul dintre ordinea juridică și conținutul contractual	181
1. În ce mod recunoaște ordinea juridică contractul?	181
2. Explică conținutul contractual forța obligatorie a contractului?	183
III. Forța normativă a regulii supletive	186
A. Norma legală și clauza contractuală	187
1. Corespondența drept obiectiv-drept subiectiv în cazul normei supletive	187
2. Este norma supletivă înlăturată prin voința părților concretizată în contract?	190
B. Valoarea conținutului normei supletive pentru contract	193
Concluzii	194
Bibliografie.....	196

I. Introducere

Când ne gândim la drept, probabil primul reflex este să îl asociem cu ideea de obligativitate. Dar prescrie dreptul mereu o conduită obligatorie? Și dacă răspunsul este nu, pot fi identificate diferite grade ale forței normative a unei legi etatice? În contextul acestor întrebări, analiza forței normative a regulilor supletive se dovedește oportună deoarece ne este cunoscut că aplicarea acestora poate fi înlăturată prin voința părților. Totuși nu putem să ignorăm recurența cu care legiuitorul recurge la acest mecanism. Cum se explică această opțiune? În încercarea de a oferi un răspuns, studiul nostru pornește de la fixarea semnificației pe care o are norma supletivă (I). În funcție de semnificația stabilită vom verifica felul în care ordinea juridică

recunoaște validitatea unei astfel de norme (II). Tot în cadrul acestui capitol ne-am preocupat și de locul contractului în această ordine juridică, pentru a putea vedea dacă forța obligatorie a contractului poate înfrânge cu adevărat forța unei norme etatice. În ultimul capitol al acestui studiu (III) am surprins argumentele care confirmă forța normativă a regulilor supletive.

A. I. Semnificația normei supletive

Cercetarea semnificației normei supletive are scopul de a identifica dacă aceasta are valoare deontică. Parcursul nostru pornește de la identificarea caracterelor care corespund tiparului general al normei juridice (A). Odată fixate aceste repere, vom analiza dacă norma supletivă corespunde perfect acestui tipar. Dacă răspunsul este negativ, se ridică întrebarea dacă norma supletivă își păstrează forța normativă (B).

1. A. Norma juridică- caracteristici definitorii

Elaborarea unei definiții concise și complete a noțiunii de normă juridică se dovedește o sarcină delicată în contextul în care constatăm multitudinea de perspective doctrinare abordate într-un asemenea demers. Totuși, putem identifica o serie de elemente comune care ne ajută să stabilim premisa prezentului studiu. Astfel, norma juridică poate fi înțeleasă ca o regulă de conduită obligatorie a cărei nerespectare atrage o sancțiune specifică aplicată prin concursul forței etatice¹. Observăm că atributele sub

¹ M. DJUVARA, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, ALL BECK, București, 1999, p. 63-64; C. HAMANGIU, I. ROSETTI-BLĂNESCU, Al. BĂICOIANU, *Tratat de drept civil român*, vol. I, ALL Beck, București, 2002, p. 29; M. NICOLAE, *Drept civil. Teoria generală-Vol. I Teoria dreptului civil*, Solomon, București, 2017, p. 339; I. CRAIOVAN, *Tratat de teoria generală a dreptului*, ediția a 4-a revizuită și adăugită, Universul Juridic, București, 2020, p. 444.

care este prezentată regula de drept sunt, în general, cele de obligativitate și constrângere.

Din definiția propusă putem deduce ideea că pentru a delimita norma juridică de alte categorii de reguli, conținutul său se mulează pe o configurație aparte. În acest sens, se analizează structura internă a normei, numită și structura logico-juridică. Această structură trebuie să întrunească următoarele elemente – ipoteza, dispoziția și sancțiunea. Dispoziția conține conduita ce trebuie respectată iar ipoteza surprinde circumstanțele în care conduita prescrisă devine obligatorie (subiecți, fapte, împrejurări, condiții). Sancțiunea este menită să asigure efectivitatea normei, intervenind atunci când conduita cerută nu a fost respectată².

Nu contestăm veridicitatea acestor idei, însă confrunțați cu clasificarea normelor juridice, după criteriul conduitei impuse, în norme prohibitive și norme dispozitive constatăm că acestea din urmă nu par să corespundă perfect tiparului descris în definiția propusă. Normele dispozitive sunt prezentate ca norme ce nu impun o anumită conduită sancționată ci permit subiecților de drept să își aleagă conduita³. Dacă nu există o conduită impusă, înseamnă că subiectul de drept poate acționa contrar normei fără a fi sancționat. Mutând vectorul discursului spre norma supletivă, specie de normă dispozitivă, ne putem întreba dacă acestui tip de regulă îi lipsește cu adevărat sancțiunea din conținut; iar dacă răspunsul este afirmativ, își păstrează ea forța normativă? Caracterul normativ al unei reguli juridice se reduce la cel de conduită impusă? Formularea unui răspuns trebuie să pornească de la definirea noțiunii de normă supletivă.

² I. CRAIOVAN, *Tratat de teoria generală...*, p. 447-449.

³ I. REGHINI, Ș. DIACONESCU, P. VASILESCU, *Introducere în dreptul civil*, Hamangiu, București, 2013, p. 33-36.

B. Definirea conceptului de normă supletivă

La nivelul textelor de lege, identificarea normei supletive nu pare să ridice probleme semnificative, deoarece legiuitorul folosește adesea sintagme care sugerează aplicabilitatea normei atunci când părțile nu au prevăzut contrariul. Cu titlu de exemplu, pot fi reținute următoarele articole din Codul civil – art. 1231 C.civ. conform căruia atunci când calitatea prestației nu poate fi stabilită pe baza conținutului contractual, se datorează cel puțin o prestație de calitate medie; art. 1233 C.civ. conform căruia în cazul în care nu poate fi determinat prețul într-un contract încheiat între profesioniști, se va avea în vedere prețul practicat în mod obișnuit pentru aceleași prestații; art. 1274 C.civ. conform căruia în lipsă de stipulație contrară, în contractele translativ de proprietate, debitorul obligației de predare suportă riscul contractual până la îndeplinirea obligației sale; art. 1670 C.civ. potrivit căruia „În lipsă de stipulație contrară, sumele plătite în temeiul promisiunii de vânzare reprezintă un avans din prețul vânzării” etc.

Este posibil ca formularea aleasă de legiuitor⁴ să nu fie cea mai potrivită, deoarece a facilitat înțelegerea normei supletive de către o parte considerabilă a doctrinei ca o normă cu forță juridică inferioară sau chiar lipsită de încărcătură juridică. Frecvent, noțiunea este descrisă în opoziție cu norma imperativă care este prezentată ca o normă de la care nu se poate

⁴ Abordarea nu aparține exclusiv legiuitorului român. Terminologia o regăsim și în cadrul reglementărilor franceze (de exemplu art. 1986 din C.civ.fr. - potrivit căruia în lipsă de stipulație contrară, mandatul este gratuit - t.n., online: <https://www.legifrance.gouv.fr>) sau cele din Quebec (art. 2272 din C.civ.q. conform căruia modificarea contractului de societate se realizează cu votul majorității asociaților, în lipsă de prevedere contrară - t.n., online: <https://www.legisquebec.gouv.qc.ca/fr/document/lc/ccq-1991>).

deroga⁵. *Per a contrario*, menirea normei supletive este să fie încălcată prin contract⁶. Concluzia firească ar fi că această tipologie de reguli este lipsită de forță normativă deoarece nu impune o conduită sancționată⁷. În egală măsură, doctrina franceză a criticat vehement acest instrument de tehnică legislativă susținând că un asemenea text nu ar trebui să fie opera legiuitorului. Valoarea facultativă a normei o face inutilă, sterilă sau mai plastic spus „transformă dispozițiile legii în cochilii goale”⁸.

Definirea normei supletive – în logica derogării – a creat impresia unei gradații a normativității. În viziunea profesorului Duguit, o reglementare pozitivă are două componente. Prima este norma propriu-zisă care reprezintă partea fundamentală a legislației și conține doar normele veritabile (cele de la care nu se poate deroga). A doua componentă este reprezentată de ansamblul măsurilor tehnice și artificiale menite să asigure respectarea normelor veritabile, din care își trag la rândul lor juridicitatea. Norma supletivă ar aparține celei de-a doua categorii⁹. Constatăm deci că norma supletivă s-ar afla pe o treaptă inferioară a ierarhiei normelor, deoarece aceasta nu are propria forță juridică ci și-o împrumută de la o normă veritabilă/imperativă.

Concluzia existenței unei ierarhii normative a dispozițiilor aceluiași act legislativ este validă doar dacă derogarea reprezintă instrumentul de măsurare a gradației forței normative. Problema acestui raționament este că nu poate justifica de ce, în detrimentul unei asemenea logici simpliste,

⁵ J. VAN ZUYLEN, *Les rapports entre la loi (impérative, supplétive) et l'autonomie de la volonté*, în *Les sources du droit revisitées - vol. II*, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2012, p. 846.

⁶ I. REGHINI, Ș. DIACONESCU, P. VASILESCU, *Introducere...*, p. 36.

⁷ V. REBREANU, *Teoria Generală a dreptului: curs pentru studenții anului I*, Hamangiu, București, 2020, p. 43.

⁸ C. PERES-DOURDOU, *La règle supplétive*, L.G.D.J, Paris, 2004, p. 117-119.

⁹ *Ibid.*, p. 121.

legiuitorul optează în continuarea pentru un asemenea instrument legislativ. Explicația pe care o găsim este că nu există identitate între mecanismul derogării și mecanismul propus de norma supletivă.

Ce înseamnă mai exact derogare? Conform definiției lingvistice, derogarea semnifică o „excepție de la prevederile unui act normativ sau ale unei convenții, în temeiul unui alt act” (DEX). Deducem că există două norme, norma de la care se derogă și norma derogatorie, aflate într-o relație de tipul regulă-excepție. Atunci când comportamentul unui subiect de drept corespunde normei derogatorii, el nu este contrar normei de la care se derogă, adică prin derogare nu se încalcă o normă. Există deci, două dispoziții distincte care nu își neagă una celeilalte obligativitatea. În schimb, norma supletivă conține o singură dispoziție ce nu poate fi ignorată în ipoteza particulară „a lipsei de dispoziție contrară”. Dacă norma supletivă e distinctă de cea derogatorie, iar ambele impun un anumit comportament în ipoteze particularizate, cele două nu pot fi ierarhizate în funcție de forța lor deontică. Dacă nu există o gradație a obligativității celor două norme, ele nici nu pot reprezenta, una pentru cealaltă, instrumentul de măsurare a acestei gradații.

Ierarhia actelor normative nu poate fi negată, însă, nu putem afirma că, în cadrul aceluiasi act normativ, unele norme sunt mai obligatorii decât altele. Rațiunea unei legi este de a reglementa, de a produce text normativ. Normele juridice sunt consubstanțiale legii și, de principiu, întreg conținutul legii se bucură de prezumția de normativitate¹⁰.

Norma supletivă trebuie înțeleasă, de fapt, ca o invitație la exercitarea libertății contractuale¹¹. Formularea „în lipsă de stipulație contrară” are în acest context semnificația posibilității de a crea un conținut contractual diferit

¹⁰ P. VASILESCU, Substanța normativă a definițiilor legale, în *Revista Română de Drept Privat* nr. 1/2021, p. 4.

¹¹ C. PERÈS-DOURDOU, *La règle...*, p. 303.

de cel propus de legiuitor fără ca opțiunea pentru un asemenea conținut să reprezinte o adversitate față de legea etatică - *contra legem*. Esența normei supletive este aceea de a fi aplicată în cazul în care libertatea contractuală nu s-a materializat suficient, adică în cazul în care părțile nu au creionat relația juridică dintre ele. Altfel spus, accentul cade pe ideea de tăcere și nu pe ideea de contradicere. Așadar, legea nu doar impune și constrânge ci și permite sau propune, iar obligativitatea sa nu contrazice existența normei permissive. Sancțiunea nu reprezintă indispensabil mijlocul prin care este asigurată respectarea unei norme. Regula juridică poate fi respectată și în mod voluntar, mai ales atunci când respectarea sa este văzută ca un fapt rațional, firesc¹².

Dacă definim norma supletivă din perspectiva libertății, ne este mai ușor să explicăm de ce mecanismul său nu constă într-o derogare. Norma supletivă descrie o libertate de principiu, care nu este dictată *a priori* de ordinea juridică¹³. Cu alte cuvinte, există o vastitate de variabile abstracte prin care această libertate se poate manifesta și care se concretizează în momentul în care este generat conținutul contractual. Abia atunci cunoaștem dacă voința s-a manifestat în limitele ordinii juridice sau a depășit-o. În schimb, în cazul derogării, legiuitorul autorizează înlocuirea conținutului unei norme imperative, aplicabilă de principiu, cu o reglementare individuală al cărei conținut îl predetermină¹⁴. Regăsim o asemenea situație în cazul art. 1698 C.civ. oferă părților posibilitatea de a exonera pe vânzător de garanția contra evicțiunii, însă el va datora în continuare garanția pentru cazul de evicțiune rezultat din propriul său fapt.

¹² Ph. MALAURIE, P. MORVAN, *Drept civil. Introducerea generală*, Diana DĂNIȘOR [trad.], Wolters Kluwer, București, 2012, p. 4; I. CRAIOVAN, *Tratat de teoria generală...*, p. 445.

¹³ C. PERÈS-DOURDOU, *La règle...*, p. 277.

¹⁴ *Ibid.*, p. 268-269.

Două concluzii se impun. În primul rând, tehnica derogării oferă o libertate specifică părților, mai îngrădită față de cea oferită de norma supletivă. În al doilea rând, putem constata că opoziția normei supletive față de cea imperativă nu este categorică și nu explică presupusa lipsă de forță deontică a normei supletive. Ambele tipologii de norme prescriu o anumită doză de libertate contractuală pe care o îngrădesc condiționat de ipoteza specifică fiecăreia. Chiar dacă premisa aplicării normei imperative nu este tăcerea părților, nu înseamnă că norma supletivă este lipsită de obligativitate.

II. Recunoaște ordinea juridică forța normei supletive și a contractului?

Am punctat deja ideea că norma supletivă este o normă ce nu poate fi încălcată. Ne întrebăm în continuare care este modul prin care se explică forța sa normativă. Înainte de a oferi această explicație, trebuie să înțelegem care este raportul normei supletive cu ordinea juridică din care face parte (A). Analiza va purta asupra ideii de valabilitate a normei juridice, deoarece doar o normă valabilă se poate impune. Poziția normei supletive în ordinea juridică nu poate să ignore prezența contractului în ordinea normativă și forța sa obligatorie. Prin urmare, vom încheia acest capitol verificând cum se manifestă recunoașterea contractului ca parte a ordinii juridice (B).

A. Regula supletivă în ordinea normativă juridică

Vom identifica mai întâi ce caracterizează o ordine juridică și cum se explică în general validitatea normelor ce se regăsesc în ea, pentru ca apoi să ne aplecăm în mod particular asupra validității normei supletive. Pentru a respecta limitele acestui studiu, am înțeles să ne restrângem analiza la perspectiva lui Hans Kelsen asupra conceptelor analizate.

1. Perspectiva kelsiană asupra validității normelor juridice

În optica lui Kelsen, validitatea unei norme se regăsește mereu într-o altă normă. Aceasta din urmă este mereu superioară celei a cărei valabilitate o dictează. Cu toate acestea, căutarea validității unei norme specifice nu se poate perpetua la nesfârșit, adică nu vom fi mereu nevoiți să căutăm o altă normă superioară. Raționamentul se estompează atunci când identificăm norma superioară tuturor normelor. În această logică, autorul definește ordinea juridică ca un sistem de norme caracterizate prin unitatea dintre ele, unitatea ce rezultă din faptul că toate normele au același temei de valabilitate, numit norma de bază (*Grundnorm*). Din norma de bază derivă valabilitatea tuturor normelor care aparțin ordinii respective. Deci, pentru ca o normă să primească calificativul „de drept” ea trebuie să aparțină sistemului normativ, adică valabilitatea ei să fie întemeiată pe norma de bază¹⁵.

Pentru a desluși esența normei de bază, Kelsen pornește de la clasificarea sistemelor de norme în funcție de natura motivului de valabilitate. Se disting astfel sistemele statice de cele dinamice. Între normele unui sistem static există o relație de tipul gen-specie. Valabilitatea normelor este justificată de conținutul lor care poate fi subsumat conținutului normei de bază. Altfel spus, normele sistemului există în conținutul normei de bază, normă din care, mai departe, poate fi dedusă valabilitatea și conținutul individual al unei norme din sistem. În cazul sistemelor dinamice, norma de bază stabilește doar cum trebuie produse normele ordinii, fie stabilind o stare de fapt creatoare de norme, fie împuternicind o autoritate să producă normele ordinii. În acest sistem, valoarea obligatorie a normei nu se explică prin conținutul său ci prin aceea că, în procesul său de creație, a fost respectată procedura stabilită prin norma de bază. Conținutul normei din sistem poate

¹⁵ H. KELSEN, *Doctrina pură a dreptului*, Humanitas, București, 2000, p. 49-50, 236.

fi stabilit doar prin actul autorității împuternicite. Cele două sisteme pot coexista doar dacă autoritatea împuternicită de norma de bază în logica sistemului dinamic stabilește norme de comportament din care se pot deduce alte norme și nu se rezumă doar la delegarea producției normative unor altor autorități¹⁶.

Ordinea juridică e construită pe modelul sistemului dinamic. Astfel că norma de bază este o normă prestabilită ordinii juridice a cărei valabilitate o explică. Norma de bază nu este o normă materială deoarece normele materiale sunt norme de drept pozitiv, adică ele sunt parte integrantă a ordinii juridice pentru că au fost produse prin acte speciale. Validitatea normelor materiale se explică prin raportarea lor la norma de bază. În schimb norma de bază nu poate fi contestată deoarece nu există un silogism prin care validitatea sa să fie verificată. Norma de bază poate fi numită o constituție, dar într-un sens de logică juridică și nu în sensul pozitivist, deoarece norma de bază preexistă ordinii juridice. *Grundnorm* nu este un concept arbitrar, ci desemnează principiul de creare a normelor într-o anumită ordine juridică¹⁷.

În abordarea sa, Kelsen respinge argumentele de ordin metafizic (de exemplu morala) în teoretizarea validității normei juridice. Aceste criterii sunt externe juridicității și corespund unui sistem static. Pentru Kelsen însă, norma de bază nu mai semnifică un concept valoric, ci doar unul formal „a cărei principală funcție este de a exprima logica internă a sistemului normativ juridic”¹⁸.

Suntem de părere că intenția reputatului autor nu a fost să excludă *de plano* posibilitatea de a verifica validitatea unei norme juridice din

¹⁶ *Ibid.*, p. 236-239.

¹⁷ *Ibid.*, p. 240-245.

¹⁸ G. E. MOROIANU, *Actualitatea normativismului kelsian*, ALL BECK, București, 1998, p.51, 53.

perspectiva conținutului său. Imaginea plastică creată de autor pentru a descrie structura ordinii juridice este cea a unor trepte care sugerează ierarhizarea normelor. Producerea unei norme conform procedurii stabilite de altă normă relevă această ierarhie. Norma care reglementează producerea altei norme este superioară normei rezultate în urma producerii. Norma nou produsă nu poate contrazice norma superioară. Contrariul ar însemna ca norma rezultată nu aparține ordinii juridice. Chiar dacă ne aflăm într-un sistem dinamic, autorul recunoaște că e posibil ca, până la un anumit grad, în baza legăturii dintre norma produsă și norma superioară să poată fi stabilit conținutul normei inferioare. Astfel, este posibil ca norma superioară să nu se rezume la stabilirea procedurii de creație a normei noi împreună cu autoritatea împuternicită să o producă. Norma superioară poate stabili inclusiv conținutul normei ierarhic inferioare¹⁹. De aici putem înțelege că există o corespondență între conținutul normei inferioare și cel al normei superioare, corespondență ce poate explica validitatea normei inferioare.

Fără a intra în profunzimea polemicilor filosofice privind explicațiile lui Kelsen referitoare la normativitate, putem constata facil că autorul nu are o reticență în recunoașterea validității unei norme bazată pe conținutul său. Nu credem că se poate afirma o inconsecvență între susținerile autorului. Din punctul nostru de vedere, când afirmă că validitatea normei juridice poate fi verificată doar raportat la procedura prin care a fost emisă, Kelsen are în vedere doar relația dintre normele pozitive cu norma de bază-principiu logic. Până să ajungem la verificarea acestei relații, parcurgem treptele ierarhiei normelor din ordinea juridică și analizăm raporturile dintre ele. În această din urmă analiză descoperim că este posibil să confirmăm validitatea normei din sistem prin altă normă raportându-ne la conținutul acestora. Acest lucru este

¹⁹ H. KELSEN, *Doctrina...*, p. 271-272, 286.

posibil deoarece normele juridice au și o dimensiune materială prin cuprinderea lor în dreptul pozitiv, nu doar o dimensiune logică.

Tot aici este necesar să punctăm că în acest caz, analiza conținutului unei norme ca motiv de validitate nu determină apariția argumentelor de tip metafizic pe care Kelsen le respinge în teoretizarea ordinii juridice. Analiza conținutului se realizează raportat la ierarhia sistemului juridic, adică la conținutul normelor superioare și nu la argumente de factură axiologică sau morală. Asupra problemei legate de validitatea explicată prin conținutul normei urmează să revenim și în continuarea studiului nostru.

2. Validitatea normei supletive în ordinea normativă descrisă de Kelsen

Cu ce servește această incursiune în filosofia lui Kelsen studiul nostru? Valoarea normativă a regulii supletive poate fi explicată și rezumându-ne la o procedură legislativă. După cum urmează să arătăm în următorul capitol, menirea finală a normei supletive este să determine apariția în contract a unei norme care să îi completeze conținutul lacunar. Altfel spus, norma contractuală este rezultatul procedurii impus de norma supletivă care este o componentă a unei legi cum este Codul civil sau Legea societăților. Această lege, care la rândul ei este produsul legiuitorului, conform unei alte legi care reglementează procedura de legiferare a normelor etatice, lege care la rândul ei corespunde cu Constituția. Problema pe care o întâmpinăm este ca tocmai această optică pur procedurală asupra normativismului e contestată în cazul normei supletive. După cum indicam anterior, există autori care susțin că normele supletive nu ar trebui să fie opera legiuitorului.

Din acest motiv, susținem că validitatea și deci obligativitatea normei supletive trebuie explicate și prin conținutul normei. Pentru a confirma această ipoteză, ne vom raporta întâi la planul legislativ și apoi la cel

contractual. În planul legislativ identificăm ideea exprimată de art. 1272 C.civ. potrivit căruia un contract valabil încheiat nu obligă doar la ceea ce au stipulat părțile ci și la tot ce obligă legea. Prin larghețea exprimării, textul de lege ar putea fi privit ca o normă superioară care desemnează un gen sub care se subsumează toate speciile de norme supletive pe care le-am identifica.

Textul articolului indicat nu instituie o regulă specială ci surprinde mai mult o realitate evidentă - trebuie să ne supunem legii. Textul ar reprezenta astfel o definiție explicativă căreia îi scapă forța normativă pentru că nu creează drept ci explică dreptul²⁰. Aceeași concluzie o putem trage și dacă luăm în calcul art. 1169 C.civ. care enunță descriptiv libertatea de a contracta. Prin urmare dacă rămânem în planul textelor din Codul civil, constatăm că validitatea normei supletive se explică în continuare procedural prin edictarea codului.

Opinăm că în acest caz, textele Constituției sunt cele care dictează direct validitatea normei supletive²¹. Această idee nu se explică doar prin faptul că norma constituțională ocupă cea mai înaltă poziție ierarhică în sistemul normativ pozitiv. Dacă luăm în calcul doar acest aspect, de care sigur nu se poate face abstracție, validitatea normei supletive rămâne în continuare confirmată doar procedural. Prin conținutul său, chiar mai larg formulat decât textul legii civile, textul Constituției, care enunță supremația legii, stabilește temeiul de validitate al oricărei norme, inclusiv a normei supletive. El nu este doar un text descriptiv sau simbolic. Dacă o normă supletivă ar sfida prin conținut supremația legii, ea ar putea fi invalidată prin procedeu

²⁰ P. VASILESCU, *Substanța normativă...*, p. 10-11.

²¹ Spre exemplu, art. 1 alin. 5 din Constituție stabilește că respectarea Constituției și a legilor este obligatorie - „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.”.

excepției de neconstituționalitate de exemplu. Așa explicăm diferența între cele două texte. Deși ambele exprimă de principiu aceeași idee, doar unul are forța (in)validării normei supletive.

Analiza planului contractual întărește concluzia identificată în plan legislativ. Vom avea în vedere două ipoteze – cea în care părțile își exprimă voința stabilind conținutul contractual apoi ipoteza în care părțile nu și-au exprimat voința în acest sens. În prima ipoteză, din moment ce părțile și-au exprimat voința, norma supletivă nu își mai găsește aplicare. Prin urmare, întrebarea legitimă ar fi unde regăsim conținutul normei? Răspunsul ar fi că prin formularea „în cazul în care nu se prevede altfel” legiuitorul lasă libertatea de a crea un conținut distinct de cel propus de normă. Așadar conținutul distinct al normei contractuale ar fi o specie din multitudinea de specii pe care legiuitorul le imaginează subsumate ideii de prevedere diferită. Desigur, un răspuns complet va trebui să aibă în vedere și rolul creator al contractului însă de acest aspect ne vom ocupa în următorul subcapitol. În cel de-al doilea caz, conținutul contractual este identic cu cel al normei supletive.

Putem afirma că norma supletivă este superioară normei contractuale deoarece prima stabilește procedura de creație a celei de a doua, delegând părților această autoritate creatoare. Pornind de aici, trebuie să sesizăm că ipotezele prezentate se diferențiază. În prima situație, norma supletivă se rezumă la a stabili procedura de creație a normei, dar acest aspect nu invalidează ideea că regăsim conținutul normei contractuale în conținutul normei supletive. Conținutul contractual corespunde textului din normă care invită la exercitarea libertății contractuale, fără ca această libertate să ia forma unui text impus în contract. Particularitatea celui de-al doilea caz este că autoritatea creativă delegată părților nu a fost exercitată suficient, motiv pentru care norma supletivă impune un anumit conținut.

De aici tragem concluzia că norma contractuală este validă deoarece conținutul său se regăsește în conținutul normei supletive. Norma supletivă este validă deoarece altfel nu ar fi putut determina la rândul ei validitatea normei contractuale. Se poate constata că validitatea normei supletive este confirmată atât de planul legislativ cât și de cel contractual. Nu putem însă să oferim un răspuns complet cu privire la locul normei supletive în ordinea normativă fără să analizăm întâi locul contractului în această ordine și raportul său cu norma supletivă.

B. Raportul dintre ordinea juridică și conținutul contractual

Calificarea contractului ca izvor de drepturi ne este cunoscută. Însă ne putem întreba ce reprezintă acest statut. Conținutul contractual este creația părților care l-au încheiat sau este creația legiuitorului etatic care recunoaște valabilitatea acordului dintre părți? Pentru a oferi un răspuns ne vom uita mai întâi la felul în care este recunoscut contractul de ordinea juridică (B.1). În funcție de acest răspuns vom puncta relația dintre forța obligatorie a contractului și conținutul contractual (B.2).

1. În ce mod recunoaște ordinea juridică contractul?

Bazându-ne pe ideile punctate în subcapitolul anterior, contractul este parte a ordinii juridice deoarece o altă normă superioară (legea etatică) îi recunoaște acest statut. Într-o primă perspectivă contractul pare să fie doar un act de aplicare a legii. În acest caz mai poate fi el numit izvor de drept? Concepția tradițională vedea lucrurile în această manieră: încheierea contractului reprezintă aplicarea principiului forței obligatorii, adică o regulă superioară contractului. Efectele contractului modifică doar sfera dreptului subiectiv al părților, dreptul obiectiv rămâne neschimbat. Tragem concluzia că efectele contractului nu reprezintă creația acestuia ci aplicarea legii. În

această optică există identitate între noțiunea de drept obiectiv și lege. Autorul citat²² atrage însă atenția că dreptul obiectiv desemnează întreaga ordine juridică, adică nu se reduce doar la lege.

Ne este propusă astfel o perspectivă alternativă simplă: în lipsa contractului, părțile nu erau obligate la noua conduită. Așadar obligația este o normă care aparține convenției. Din moment ce contractul produce efecte juridice, el este un act creator de drept aceasta fiind funcția sa primară. Într-adevăr, pe scara ierarhică a normelor, convenția are un rol inferior față de norma care îi atribuie valoarea creatoare de drept însă, acest aspect nu o înlătură din ordinea juridică. Tocmai în acest fel îi este confirmată validitatea. Norma superioară delegă subiecților de drept autoritatea de a crea norma inferioară. În plus, opoziția act creator-act de aplicație este relativă întrucât toate actele din ierarhia dreptului reprezintă, în egală măsură, o creație și o aplicație a dreptului

Între planul obiectiv și subiectiv al dreptului există o corespondență sau o cronologie care se explică prin doi termeni: normă și obligație. Norma desemnează o regulă abstractă și generală care corespunde dreptului obiectiv iar obligația reprezintă regula individuală și concretă. Prin contract norma devine obligație în baza principiului forței obligatorii²³. Sesizăm o nouă ipostază în care Kelsen nu explică forța normativă doar prin procedură ci și prin conținut. Normele contractuale nu sunt valabile și deci obligatorii doar pentru că ele au fost create conform unei proceduri de autorizare, ci și pentru că legea prescrie conduita cuprinsă în convenție.

Dacă contractul e recunoscut de ordinea juridică ca izvor de drept înseamnă că acesta produce efecte juridice, deci are un conținut. Altfel spus,

²² H. KELSEN, *La théorie juridique de la convention*, în *Archives de philosophie du droit et de sociologie juridique*, nr. 1-4/1940, Recueil Sirey, Paris, p. 33-34.

²³ *Ibid.*, p. 35.

contractul are un conținut propriu iar recunoașterea conținutului aparține legii etatice. În acest context ne întrebăm care este măsura în care acest conținut explică forța creatoare a contractului. În funcție de răspunsul oferit, vom avea suficiente coordonate să plasăm norma supletivă în ordinea normativă și să explicăm modul în care se manifestă obligativitatea sa.

2. Explică conținutul contractual forța obligatorie a contractului?

Am văzut că pentru Kelsen forța obligatorie a contractului se explică prin efectele juridice pe care acesta le produce. Textul art. 1270 C.civ. ar reflecta aceeași logică și ne-ar sugera să privim înspre etapa executării contractului. Din moment ce contractul este obligatoriu, el trebuie executat. Vorbind despre executare, accentul cade pe comportamentul prescris de norma contractuală, deci contractul este definit prin conținutul său obligațional.

Această idee a fost criticată deoarece duce la confundarea izvorului juridic cu efectele sale și nu ține cont de existența efectelor non-obligaționale pe care contractul le produce cum ar fi stingerea unui raport preexistent. Făcând distincția între izvor și efectele sale, contractul este legea care obligă părțile indiferent de conținutul său. Norma contractuală se aplică la fel ca orice altă lege fără ca acest aspect să contrazică ierarhia normelor²⁴.

Pentru a-și argumenta teza, Pascal Ancel recurge la o multitudine de exemple. Relevant pentru studiul nostru este cel referitor la contractele încheiate sub condiție suspensivă motiv pentru care ne limităm la acesta. Condiția amână însăși existența obligației. Chiar dacă obligațiile contractului încă nu există, părțile nu se pot retrage unilateral din contract. De asemenea, potențialul creditor poate realiza acte de conservare a dreptului său. Toate

²⁴ P. ANCEL, Force obligatoire et contenu obligationnel du contrat, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1999, pg. 5.

acestea se explică prin faptul că există un contract care normează relația dintre părți prin forța sa. Inclusiv în ipoteza în care condiția nu este îndeplinită și efectele contractului nu se produc, absența producției e justificată de forța obligatorie a contractului. În plus, în ipoteza unui litigiu asupra producerii evenimentului, judecătorul este obligat să analizeze acest aspect tocmai în baza forței obligatorii a contractului²⁵. Concluzia pe care o desprindem din acest exemplu e că forța obligatorie a contractului nu se explică prin crearea de conținut obligațional.

Teza lui Pascal Ancel pare să fie tributară ideii de bază a teoriei lui Kelsen. Normativismul unei reguli juridice nu poate fi explicat prin conținut, ci doar procedural. În egală măsură, tot Kelsen explică forța obligatorie a contractului prin crearea de conținut contractual. Care dintre cele două teorii pot fi validate? Din punctul nostru de vedere nu există un antagonism absolut între ideile prezentate, iar răspunsul la întrebarea ridicată pornește de la identificarea momentului în care se naște contractul. Conform art. 1182 alin. (2) C.civ., contractul există din momentul în care identificăm un acord între părți asupra elementelor esențiale ale operațiunii previzionate.

Dar ce înseamnă element esențial? Pothier ne oferă o clasificare relevantă a clauzelor contractuale astfel: clauze esențiale, naturale și accidentale. Clauzele esențiale sunt acelea fără de care contractul nu ar putea exista, de exemplu în cazul vânzării prețul. Clauzele naturale sunt acele elemente fără de care contractul poate subzista dar fac parte din conținutul său chiar dacă părțile nu le-au prevăzut în mod expres, de exemplu garanția contra evicțiunii. Clauzele accidentale există în contract doar dacă ele au fost

²⁵ *Ibid.*, pg. 43.

prevăzute expres în contract²⁶. Clasificarea are meritul de a ne arăta o gradație a intensității pe care trebuie să o aibă un acord pentru a deveni contract. Desigur că formularea articolului din Codul civil conține în fapt aceeași idee ca definiția oferită clauzelor esențiale. Dacă definim strict conceptual acordul suficient și clauzele esențiale, demersul se va limita la a spune ceea ce nu sunt clauzele esențiale- clauze naturale și accidentale. Apreciem că, pentru a identifica cât mai exact conținutul noțiunii de acord suficient este necesară o analiză extensivă a practicii judiciare, demers care depășește tematica prezentului studiu. Din acest motiv, la acest moment înțelegem să ne limităm la ideile prezentate.

Ideile punctate ne ajută să înțelegem corelația dintre forța obligatorie a contractului și conținut. Pentru a exista contract este necesar ca acordul părților să atingă un prag minim de conținut. Un acord ce nu poate fi suficient definit nu are valoare juridică. Cu alte cuvinte dialogul dintre părți nu poate fi purtat într-o manieră pur abstractă fără a se cunoaște măcar operațiunea juridică cu elementele sale flagrant definitorii. Prin urmare, în momentul în care am recunoscut validitatea unui contract, am recunoscut și că îi este atribuit acest conținut minimal. Chiar dacă existența acestui conținut este una potențială deoarece obiectul prestației este determinabil sau obligațiile prevăzute în contract sunt sub condiție suspensivă, nu putem să negăm că acel conținut există. Constatăm că motivul de validitate al contractului depinde într-o măsură și de conținutul său. Dacă contractul este valid, are forță obligatorie, deci forța obligatorie se explică și prin conținutul contractului.

²⁶ R.J. POTHIER, *Oblig.*, II, 5 urm. *apud.* D. ALEXANDRESCO, *Dreptul civil român în comparațiune cu legile vechi și principalele legislațiuni străine: explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și principalele legislațiuni străine*, t. V, *Obligațiile* (I), ediție anastatică, Universul Juridic, București, 2017, p. 20.

Studiul lui Pascal Ancel nu contrazice această concluzie. Nuanța pe care trebuie să o sesizăm este că autorul demonstrează cum forța obligatorie a contractului nu se confundă cu crearea obligațiilor. Comportamentul părților, în lipsa conținutului obligațional, (a se vedea actele de conservare ale creditorului unei creanțe sub condiție suspensivă) se explică prin normele private generate de contract. Aceste norme se impun indiferent de existența conținutului obligațional sau lipsa lui²⁷. Dacă coroborăm aceste idei cu cele expuse de Kelsen și le citim din perspectiva faptului că ordinea juridică recunoaște rolul normativ al contractului și datorită conținutului său, atunci cele două viziuni par să atingă un punct de convergență.

De fapt, concluzia noastră surprinde o altă valență a temeiului forței obligatorii a contractului. Oricât am încerca să reducem acest temei la voința părților²⁸, trebuie să recunoaștem că voința privată trebuie să corespundă legii etatice²⁹. Corespondența aceasta nu se manifestă doar prin modul de exprimare al voinței, ci și prin conținutul pe care voința îl exprimă.

III. Forța normativă a regulii supletive

Norma supletivă înțelegea ca impunere a unui conținut contractual în contextul tăcerii părților nu neagă rolul creator al contractului și nici forța sa obligatorie. Ne rămâne deci de punctat legătura dintre lege și contract din

²⁷ P. VASILESCU, *Relativitatea actului juridic civil: repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Universul Juridic, București, 2008, p. 97.

²⁸ I. ADAM, *Tratat de drept civil. Obligațiile- Vol. I Contractul*, C.H. Beck, București, 2017, p. 25.

²⁹ Ph. MALAURIE, L. AYNÈS, Ph. STOFFEL-MUNK, *Drept civil. Obligațiile*, Diana Dănișor [trad.], Wolters Kluwer, București, 2009, p. 193; M.B. CANTACUZINO, *Elementele dreptului civil*, ALL Educational, București, 1998, p. 58.

perspectiva regulii supletive (III.A) urmând ca mai apoi să vedem ce rol joacă conținutul prescris de norma supletivă în dinamica contractuală (III.B).

A. Norma legală și clauza contractuală

1. Corespondența drept obiectiv-drept subiectiv în cazul normei supletive

În doctrină, formularea „clauză legală” a fost folosită pentru a desemna acele mențiuni obligatorii ce trebuie să se regăsească în contract³⁰. Aceste clauze pătrund în sfera contractuală dar nu aparțin acestuia, adică nu pot fi numite contractuale. Ele își păstrează originea și rămân supuse regimului care le-a instituit marcând un anumit grad de implicare a puterii publice în contract. Cu alte cuvinte, părțile nu au niciun fel de control asupra acestor clauze. La o primă vedere, norma supletivă pare să întrunească aceleași elemente. Norma supletivă impune un anumit conținut în contract, condiționat de tăcerea părților. Aceeași tăcere a părților ne indică lipsa controlului lor asupra impunerii conținutului contractual. Nu în ultimul rând, norma reprezintă creația exclusivă a legiuitorului. Prin urmare este norma supletivă o astfel de clauză legală?

Răspunsul nu poate să fie decât negativ. În general, într-adevăr părțile nu pot modifica conținutul clauzelor ce li se impun de lege, însă ele determină generarea lor prin încheierea contractului ceea ce relevă un anumit control. În cazul normei supletive, afirmația suportă nuanțări, deoarece părțile au control asupra materiei pe care norma supletivă o reglementează (de exemplu locul predării unui bun). Ele pierd acest control în momentul în care nu decid să se folosească de posibilitatea oferită de legiuitor. Tăcerea trebuie să fie însă permanentă pentru ca norma supletivă să își găsească aplicare. Abia atunci

³⁰ N. GRAS, *Essai sur les clauses contractuelles*, teză de doctorat, Université Clermont Auvergne Clermont Ferrand - École de droit, 2014, p. 33 (HAL-id : tel-01168586).

conținutul scapă sferei de control a părților. Să oferim un exemplu. Părțile unui contract de locațiune ajung în litigiu deoarece niciuna dintre ele nu a realizat reparațiile de întreținere curentă. Contractul dintre ele nu stabilea acest aspect. Judecătorul ar putea stabili că se aplică art. 1802 C.civ. și acestea cad în sarcina locatarului dar dacă părțile cad de acord ca reparațiile să fie efectuate de către locator atunci norma supletivă de la art. 1802 C.civ. nu devine aplicabilă. Posibilitatea părților de a reveni asupra conținutului unei clauze impuse de legiuitor ne arată că o astfel de clauză nu rămâne în sfera legilor statale.

Tocmai aceste nuanțe ne relevă ideea că regula supletivă parcurge traseul despre care vorbeam în capitolul precedent. Regula supletivă este întâi normă obiectivă și aparține dreptului obiectiv abstract, dar în tăcerea părților ea devine clauză contractuală. Adică din contract izvorăște un drept subiectiv pentru creditor. Traseul nu contrazice rolul de izvor de drept al contractului. Norma supletivă este creația legiuitorului însă în lipsa contractului ea nu poate obliga părțile la conduita pe care o prescrie. Altfel spus, norma supletivă nu creează norma contractuală ci îi confirmă validitatea³¹. Putem vizualiza norma supletivă ca un concept *punte*, între două realități în oglindă. Realitatea dreptului obiectiv este reflectată în realitatea dreptului subiectiv deoarece norma contractuală are același conținut ca norma abstractă legală.

Correspondența între dreptul obiectiv și cel subiectiv realizată de norma supletivă se explică și prin raportare la ideea de libertate. Libertatea este un principiu supra-juridic care dobândește încărcătură juridică doar prin transpunerea sa în drepturi subiective. Dacă dreptul obiectiv determină apariția unui drept subiectiv am identificat libertatea prin conținutul dreptului subiectiv. În acest context rolul legii nu este să consacre libertăți ci să le limiteze pentru a face posibilă exercitarea acestora de către toți subiecții

³¹ M.-L. BELU MAGDO, *Teoria Contractului*, Hamangiu, București, 2021, p. 388.

de drept³². Același mecanism are loc și în cazul normei supletive. Norma invită la exercitarea libertății contractuale al cărei conținut nu îl putem identifica decât în momentul în care există norma contractuală. Însă limita libertății poate fi identificată înainte de acest moment. Legiuitorul le spune părților că trebuie să reglementeze o anumită materie însă nu le spune cum să o facă³³. Totuși în cazul în care nu o fac, impune modul în care va fi reglementată acea materie. Aceasta e limitarea libertății pe care o prescrie norma supletivă: aspectul nu poate să rămâne nereglementat. În caz contrar, contractul nu își mai atinge finalitatea pentru care a fost conceput.

În primul capitol al studiului nostru ne întrebam dacă norma supletivă este cu adevărat lipsită de sancțiune așa cum am văzut că sunt definite în general normele dispozitive. Continuând să păstrăm perspectiva duală drept obiectiv-subiectiv asupra regulii supletive, unele amendamente sunt necesare. În planul obiectiv-abstract, norma supletivă este lipsită de sancțiune, dar în momentul în care devine conținut contractual are parte de regimul aplicabil oricărei obligații contractuale. În caz de neexecutare a obligației pe care o instituie, creditorul va putea solicita rezoluțiunea/rezilierea contractului. Completarea contractului nu poate fi văzută ca o sancțiune. Sancțiunea presupune reprimarea unui comportament contrar legii, dar am stabilit deja că producerea unui conținut diferit de cel al normei supletive nu înseamnă încălcarea acesteia. În plus, aplicarea normei supletive nu se realizează în amonte, înlăturând un conținut existent, ci în aval, prin raportare la ceea ce părțile mai trebuiau să creeze³⁴.

³² D. BALEA, *Entități juridice neconvenționale*, teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2022, p. 40,41; I. CRAIOVAN, *Tratat de teoria generală...*, p. 604.

³³ M. NICOLAE, *Drept civil. Teoria generală...*, p. 348.

³⁴ C. PERÈS-DOURDOU, *La règle...*, p. 147, 548.

2. Este norma supletivă înlăturată prin voința părților concretizată în contract?

De principiu, aplicarea legii nu este condiționată de acordul subiectului care trebuie să o respecte³⁵. Părțile pot stabili alt conținut decât cel propus de legiuitor prin norma supletivă. Putem afirma cu adevărat că norma supletivă reprezintă o excepție de la principiul enunțat? Răspunsul nu este afirmativ. Părțile au control doar asupra conținutului contractual nu și asupra aplicării dreptului obiectiv. În momentul în care tăcerea părților este absolută, aplicarea normei supletive nu poate fi oprită. Caracteristica care însoțește permanent norma etatică este potențialitatea aplicării sale. De exemplu, în abstract, orice vânzător este ținut să garanteze cumpărătorul pentru viciile ascunse ale bunului. În concret, este de ordinul evidenței că dacă viciul bunului vândut este aparent, vânzătorul nu va fi ținut de obligațiile ce decurg din garanția contra viciilor ascunse.

La fel este și în cazul normei supletive. Vorbim de fapt despre îndeplinirea condițiilor de aplicare a normei, care fac trecerea dinspre potențialitatea dreptului înspre concretizarea sa. Simplul fapt că aplicarea normei supletive este condiționată de tăcerea părților nu-i reduce din forța normativă cum nici condiționarea garanției contra viciilor ascunse nu este slăbită prin faptul că este condiționată de existența unui viciu ascuns. În cazul în care părțile tac, se aplică norma supletivă. În cazul în care ele se manifestă creativ, suntem pur și simplu în scenariul în care norma nu se aplică fără ca acest lucru să însemne o înlăturare voită a normei.

E posibil ca lumina peiorativă în care e văzută norma supletivă să fie explicată prin înțelegerea greșită a acestei idei de control asupra aplicării dreptului obiectiv. Regăsim adesea norma supletivă explicată ca un conținut

³⁵ P. VASILESCU, Discursul Juridic. O introducere (I), în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia* nr. 3/2020, online: [https://doi.org/10.24193/SUBBiur.65\(2020\).3.3](https://doi.org/10.24193/SUBBiur.65(2020).3.3), p. 100.

pe care părțile l-au dorit în mod tacit, pe care l-ar fi inserat ele însele în contract³⁶. Formularea este construită în logica unei prezumții. Se prezumă că părțile au dorit să aplice norma supletivă. Raționamentul este inexact. Punctăm întâi faptul că prezumțiile sunt reguli cu o miză probatorie care ne răspund la întrebarea „cum se realizează dreptul?”. Normele supletive sunt reguli substanțiale care ne răspund la întrebarea „care este dreptul?”. În al doilea rând, nu regăsim mecanismul prezumției în aplicarea normei supletive. Acest mecanism presupune că există un fapt necunoscut dar care poate fi probat din care deducem un fapt necunoscut greu sau imposibil de probat³⁷. Ori în cazul normei supletive nu cunoaștem decât tăcerea părților. Tăcerea aici este caracterizată de absența totală a oricărei manifestări de voință. Nu putem interpreta în vreun fel această tăcere și nici nu putem extrage vreo consecință din ea. Într-adevăr comportamentul tacit poate produce consecințe juridice însă doar dacă el reprezintă o manifestare de voință. În cazul nostru tăcerea despre care vorbim nu lasă loc pentru identificarea unui comportament care să susțină ideea de manifestare tacită de voință.

Din punctul nostru de vedere, relația dintre conținutul contractual și norma supletivă se explică printr-o ficțiune. Prin definiție, ficțiunile juridice reprezintă un artificiu prin care o situație diferită de realitate este considerată realitatea în sine, cu scopul de a produce efecte juridice. Procedul legislativ constă în asumarea rolului de a fi contrar realității pentru a asigura supraviețuirea dreptului și adaptarea sa la concret³⁸. Raportându-ne la norma supletivă, doar în acest fel ne putem explica cum un text care este complet

³⁶ M. GHERGHE, *Interpretarea Contractului*, Universul Juridic, București, 2023, p. 243; C. PERÈS-DOURDOU, *La règle...*, p. 312, 317-318.

³⁷ I. DELEANU, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, ediție revăzută, completată și actualizată, Universul Juridic, București, 2013, p. 982.

³⁸ I. DELEANU, *Ficțiunile juridice*, ALL Beck, București, 2005, p. 6-9, 27-28.

opera intelectuală a legiuitorului ajunge conținut contractual atribuit părților. Realitatea empirică este că părțile nu au stabilit nimic și că legea stabilește în locul lor conținutul contractului. Realitatea juridică este însă că recunoaștem valoarea de izvor juridic contractului, prin urmare toate efectele sale sunt produsul voinței părților. Pentru că este vorba de o ficțiune juridică nu putem afirma nici că părțile în mod voit au decis să aplice sau să nu aplice regula supletivă.

Nu doar că putem să identificăm procedeul ficțiunii, dar putem să îl și numim specific. Din punctul nostru de vedere, aplicarea normei supletive se înscrie în sfera adagiului *nemo censetur ignorare legem*. Acest adagiu nu trebuie înțeles doar în accepțiunea procesuală: „nimeni nu poate invoca necunoașterea legii”; ci și în sensul său substanțial: „toți trebuie să respectăm legea”. Nici măcar tăcerea părților nu se poate sustrage aplicării legii, în acele materii în care trebuie să existe reglementare contractuală. Citirea adagiului în sensul său procedural a dus la înțelegerea sa ca prezumție. Bănuim că această interpretare s-a extins mai mult sau mai puțin conștient și asupra aplicării normei supletive. Este drept că la nivelul construcției procedurii legislative există o oarecare similitudine între prezumție și ficțiune. Ambele conțin un coeficient de artificial conex realității. Totuși, diferențele rămân definitorii. Presumția are la bază o probabilitate care corespunde realității în timp ce ficțiunea contrazice în mod voit realitatea. Identificăm astfel o serie de similitudini între adagiul amintit și norma supletivă. Ficțiunea, la fel ca norma supletivă, reprezintă o regulă substanțială și nu are o finalitate probatorie. În plus, singurul fapt pe care îl cunoaștem în ambele cazuri este tăcerea absolută a părților din care nu se poate deduce cunoașterea efectivă a legii și acordul pentru aplicarea sa³⁹.

³⁹ *Ibid.*, p. 82, 109-110, 130-132, 139.

Concluzia este că forța normativă a normei supletive nu este condiționată de consimțământul părților contractuale și se explică prin dinamica binomului drept obiectiv- drept subiectiv, fără să contrazică rolul creator al contractului.

B. Valoarea conținutului normei supletive pentru contract

De ce recurge legiuitorul la norma supletivă în procesul de legiferare? Răspunsurile oferite sunt diverse. Norma supletivă ar fi un instrument de ajutor a persoanelor care din cauza condiției lor sociale nu ar putea să își contureze minuțios contractele. De altfel, într-un mod generalizat, voința ar fi de multe ori infimă, lentă sau leneșă în manifestările sale juridice dar legea îi vine în ajutor. Într-o perspectivă utilitaristă norma supletivă are rol de simplificare a negocierilor, lăsând părțile să stabilească doar ceea ce le este necesar. Norma profită atât celor care se manifestă creativ cât și celor care nu își prefigurează conținutul contractual. Din punct de vedere axiologic, norma supletivă ar reprezenta un model de justiție comutativă, un model de referință pentru ceea ce ar trebui să însemne echilibrul contractual⁴⁰.

Fără să analizăm în profunzime aceste perspective, le recunoaștem valoarea deoarece dreptul nu poate fi privit doar ca ordine normativă ci e dependent de elementele care îl condiționează pe tot parcursul existenței și aplicării sale⁴¹. Remarcăm totuși că ele se înscriu mai mult în sfera unor justificări de politică legislativă extrinseci dreptului și nu conțin argumente specifice raționamentului juridic. Ne rămâne așadar să punctăm rolul pe care îl joacă norma supletivă în conținutul contractual.

Revenind la clasificarea lui Pothier asupra elementelor contractului, conținutul prescris de norma supletivă corespunde clauzelor ce sunt de natura

⁴⁰ C. PERÈS-DOURDOU, *La règle...*, p. 418-421, 518, 533.

⁴¹ G. E. MOROIANU, *Actualitatea normativismului...*, p. 51.

contractului. Din moment ce rolul normei supletive este de a completa contractul, contractul trebuie să existe. Astfel, la momentul la care se aplică norma supletivă acordul asupra elementelor esențiale trebuie să se fi produs deja. La rândul lor, clauzele accidentale depind și ele de manifestarea de voință a părților. Prin excludere, tiparul normei supletive se potrivește cel mai bine în tiparul elementelor de natura contractului. Clauzele ce țin de natura contractului sunt parte a acestuia fără a fi necesară manifestarea de voință a părților. De aici deducem că norma supletivă nu condiționează validitatea contractului ci contribuie la eficiența juridică a acestuia.

Pentru a nu crea confuzie, cele punctate în capitolul anterior referitoare la validitatea normei contractuale și a normei supletive rămân în picioare. Validitatea normei contractuale produsă prin norma supletivă se explică prin identitatea de conținut dintre cele două. Însă ideea pe care o punctăm la acest moment este că norma supletivă nu generează validitatea întregului contract, ci explică doar validitatea conținutului pe care l-a atribuit contractului.

Concluzii

Argumentele expuse în cele ce preced ne relevă ideea că obligativitatea normei supletive nu este înfrântă de posibilitatea părților de a crea un conținut contractual distinct față de cel propus de legiuitor. Părțile au posibilitatea să își exercite libertatea de a stabili conținutul contractului pe care îl încheie. Regula supletivă descrie această libertate în ipostaza în care ea nu s-a manifestat suficient asumând rolul de completare a conținutului contractual insuficient. Completând contractul, creația legiuitorului ajunge clauză contractuală fără să contrazică forța obligatorie a contractului și nici

rolul său creator de norme private. Odată transpusă în plan contractual, norma va avea același regim precum restul obligațiilor contractuale, fiind sancționabilă în caz de nerespectare.

Bibliografie

- ADAM Ioan, *Tratat de drept civil. Obligațiile- Vol. I Contractul*, C.H. Beck, București, 2017.
- ALEXANDRESCO Dimitrie, *Dreptul civil român în comparațiune cu legile vechi și principalele legislațiuni străine: explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și principalele legislațiuni străine*, tomul V, Obligațiile (I), ediție anastatică, Universul Juridic, București, 2017.
- ANCEL Pascal, Force obligatoire et contenu obligationnel du contrat, *Revue trimestrielle de droit civil*, 1999.
- BALEA Dumitru, *Entități juridice neconvenționale*, teză de doctorat, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 2022.
- CANTACUZINO Matei B., *Elementele dreptului civil*, ALL Educational, București, 1998
- CRAIOVAN Ion, *Tratat de teoria generală a dreptului*, ed, a 4-a, Universul Juridic, București, 2020.
- DELEANU Ion, *Ficțiunile Juridice*, ALL Beck, București, 2005.
- DELEANU Ion, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, ediție revăzută, completată și actualizată, Universul Juridic, București, 2013.
- DJUVARA Mircea, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, ALL BECK, București, 1999.
- GHERGHE Mihaela, *Interpretarea Contractului*, Universul Juridic, București, 2023.
- GRAS Nicolas, *Essai sur les clauses contractuelles*, teză de doctorat, Université Clermont Auvergne Clermont Ferrand - École de droit, 2014 (HAL id : tel 01168586).
- HAMANGIU Constantin, ROSETTI-BLĂNESCU Ion, BĂICOIANU Alexandru, *Tratat de drept civil român*, vol. I, ALL Beck, București, 2002.
- KELSEN Hans, *Doctrina pură a dreptului*, Hamangiu, București, 2000.

- KELSEN Hans, La théorie juridique de la convention, în *Archives de philosophie du droit et de sociologie juridique*, nr. 1-4/1940, Recueil Sirey, Paris.
- MALAUZIE Philippe, AYNÈS Laurent, STOFFEL-MUNCK Philippe, *Drept civil. Obligațiile*, Diana Dănișor [trad.], Wolters Kluwer, București, 2009.
- MALAUZIE Philippe, MORVAN, Patrick, *Drept civil. Introducerea generală*, Diana Dănișor [trad.], Wolters Kluwer, București, 2012.
- MOROIANU Gheorghe Emil, *Actualitatea normativismului kelsian*, ALL BECK, București, 1998.
- NICOLAE Marian, *Drept civil. Teoria generală-Vol. I Teoria dreptului civil*, Solomon, București, 2017.
- PERÈS-DOURDOU Cécile, *La règle supplétive*, L.G.D.J, Paris, 2004.
- REGHINI Ionel, DIACONESCU Șerban, VASILESCU Paul, *Introducere în dreptul civil*, Hamangiu, București, 2013.
- REBREANU Veronica, *Teoria Generală a dreptului: curs pentru studenții anului I*, Hamangiu, București, 2020.
- VASILESCU Paul, Discursul Juridic. O introducere (I), în *Studia Iurisprudentia* nr. 3/2020, online: [https://doi.org/10.24193/SUBBiur.65\(2020\).3.3](https://doi.org/10.24193/SUBBiur.65(2020).3.3).
- VASILESCU Paul, *Relativitatea actului juridic civil: repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Universul Juridic, București, 2008.
- VASILESCU Paul, Substanța normativă a definițiilor legale, în *Revista Română de Drept Privat* nr. 1/2021.
- VAN ZUYLEN Jean, Les rapports entre la loi (impérative, supplétive) et l'autonomie de la volonté, în *Les sources du droit revisitées* - vol. II, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2012.